

Çok Kültürlü Aile Psikolojik Danışması Bağlamında Sistemik Kuramların Değerlendirilmesi: Vavien Filmi Analizi

Evaluation of Systemic Theories in the Context of Multicultural Family Counseling: Analysis of Vavien Movie

Prof. Dr. Serap NAZLI

Öz. Çalışmanın amacını, çok kültürlü perspektif ile temel sistemik kuramların (psikoanalitik aile terapisi, yapısal aile terapisi, stratejik aile terapisi, insancıl aile terapisi) aile yapısına bakışları ve temel kavramlarının ülkemizde nasıl ele alınabileceği Vavien filmi ile somutlaştırılarak ele almaktır. Çok kültürlü psikolojik danışma yaklaşımlarında temel alınan kuramların bireyci batı kültürünün değerlerini yansıtmakta olduğu, bu kuramların evrensel olarak kabul edilmesinin uygun olmadığı belirtilmektedir. Temel sistemik kuramlar kendi bakış açılarından işlevsel/işlevsel olmayan aile örüntülerini değerlendirmeye ilişkin bilgi sağlar. Ancak kuramlardan yararlanırken; kuramların hangi ülkenin kültürel değerlerinde, ne zaman, hangi ortamlarda ve kuramcılarının mesleki kimliklerinin dikkate alınması çok kültürlü bakış açısında son derece önemlidir. Vavien filmi analizi ile Orta Karadeniz-İç Anadolu bölgesinde yer alan Tokat ilinin kültürel değerlerini benimsemiş üç kişilik çekirdek ailenin sistemini değerlendirirken temel sistemik kuramlar kavramlarından nasıl yararlanılacağı okuyucu ile paylaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler. Kültüre duyarlılık, aile terapisi, sistem perspektifi.

Abstract.

The aim of the study is to discuss the perspectives of the multicultural perspective and basic systemic theories (psychoanalytic family therapy, structural family therapy, strategic family therapy, humanistic family therapy) on family structure and how their basic concepts can be handled in our country by analyzing the movie Vavien. It is stated that the theories based on multicultural counseling approaches reflect the values of individualist Western culture and that it is not appropriate to accept these theories as universal. Basic systemic theories provide information on assessing functional/dysfunctional family patterns from their point of view. However, while making use of these theories, from a multicultural point of view, it is extremely important that the cultural values of the countries, when and in which environments these theories were developed and the professional identities of the theorists should be taken into account. With the analysis of the Vavien film, it was shared with the reader how to benefit from the concepts of basic systemic theories while evaluating the system of the three-people nuclear family, which has adopted the cultural values of the city of Tokat, located in the Central Black Sea-Central Anatolia region.

Keywords. Cultural sensitivity, family therapy, systems perspective.

Serap NAZLI

Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi,
PDR Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye
e-mail: serapnazli68@gmail.com

Geliş/Received: 03.12.2022

Kabul/Accepted: 21.12.2022

<https://doi.org/10.58434/apdad.1213967>

Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği
Turkish Psychological Counseling and Guidance Association

İnsanı insan yapan içinde bulunduğu ilişkilerdir (Bronfenbrenner, 2005) ve insan gelişimi kültürün içinde gerçekleşir (Kağıtçıbaşı, 2010) düşüncesi günümüzde genel kabul görmekte ve çok kültürlülük anlayışı gün geçtikçe daha fazla benimsenmektedir. Kağıtçıbaşı'nın (2010) '*geleneksel değerler ve öğrenilmiş kalıpların nesilden nesile aktarılması ..... kendisini oluşturan parçalar üzerinde etkiye sahip üst düzen*' olarak kültürü tanımlaması dikkate alındığında; kültürün insan ve aile davranış kalıplarını anlamlandırmadaki rolünün çok önemli olduğunu anlaşılmaktadır. Dolayısı ile insan ve aile davranışlarını anlamlandırmaya çabalayan ruh sağlığı hizmetlerinin kültüre odaklanması kaçınılmazdır. Ancak genel olarak ruh sağlığı profesyonellerinin, özel olarak da aileler ile çalışan psikolojik danışmanların odağına kültürel farkındalık ne yazık ki geçirmiştir.

Kağnıcı (2013), danışma sürecinin etkililiğinde danışan ile psikolojik danışman'ın kültürel özelliklerinin önemli bir değişken olduğunu vurgular. Diğer bir ifade ile, çok kültürlü psikolojik danışma perspektifinde hizmeti alan ve hizmeti sunanın nitelikleri göz önünde bulundurulmaktadır. Hizmeti alan aile açısından bakıldığında; Gladding (2015) ailelerin sosyal sınıf, etnisite, kültür ve toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim açısından farklılık gösterdiğini belirtir. Ginter, Roysircar ve Gerstein (2022) ise çok kültürlü aile danışması alan yazınında yaş, cinsiyet, etnik köken, doğum yeri, ırk, din, cinsel yönelim ve sosyoekonomik düzey gibi faktörleri kapsadığını belirtir.

Çok kültürlü danışma sürecinin bir diğer tarafında aile psikolojik danışmanı vardır ve onun nitelikleri (yetiştirdiği kültür, etnisite, din, cinsiyet, yaşı, cinsel yönelimi, önyargıları) ve yetkinlikleri (eğitimi, temel aldığı kuramlar, tecrübe, mesleki etik değerleri benimseme gibi) danışma sürecinin etkililiğinde oldukça önemli bir değişkendir. Bu çalışmada amaç hizmet sunan aile psikolojik danışmanlarının referans aldıkları aile terapisi kuramlarını, Türkiye'de yaşayan aileler ile çalışırken çok kültürlü perspektif ile nasıl ele alabilecekleri konusunda farkındalık kazandırmaktır.

Kuramlar ruh sağlığı profesyonellerinin temel kaynağı ve kılavuzudur. Ancak Corey (2008), pek çok kuramın *Avrupa-Amerikan kültürünün temel değerlerine* dayandığını ve bunların 'evrensel' olduğuna inanmanın tehlikeli olduğunu vurgular. Erdur-Baker (2007) ülkemizde yaygın kabul gören batı kültürü kaynaklı psikolojik danışma kuram ve uygulamalarının batılı kuramcıların kendi toplumlarının değer yargılarını ve düşünüş tarzlarını yansıttığını belirtir. Bektaş (2006) psikolojik danışma kuramlarının birçoğunun bireyselliğin vurguladığı ve bunun bir olgunluk göstergesi olarak algılandığını belirtir. Batı kaynaklı

kuramların incelenmesi ve Türkiye’de aileler ile çalışırken nelere dikkat edilmesi gerektiğinin vurgulanması aile psikolojik danışmanlığı alanında oldukça önemli bir konudur.

Aile terapisi alanında ilk kuramlar 1960-70’li yıllarda, Amerika Birleşik Devletleri’nin (ABD) kültürel değerlerinde, çoğunlukla klinik ortamlarda ve psikiyatristler tarafından geliştirilmiş oldukları dikkate alınmalıdır. Temel sistemik kuramlar olarak da adlandırabileceğimiz bu kuramlar, aile sisteminin özellikleri ile işlevsel olan ve işlevsel olmayan yapısını değerlendirmeye ilişkin bilgi sağlar. Bu açıdan bakıldığında, temel sistemik kuramlar profesyonellerin aile sistemini değerlendirmesinde kılavuzluk yapar. Ancak kuramların hangi ülkede, hangi ortamlarda geliştirildiği ve kuramcılarının mesleki kimliklerinin ve mesleki yetkinliklerinin dikkate alınması da son derece önemlidir. Aile psikolojik danışmanlarının çok kültürlü perspektif ile temel kuramların aile sistemine bakışını gelişimsel, koruyucu-önleyici aile psikolojik danışmanlığı alanına aktarabilmesi, mesleki yetkinliğinin önemli bir göstergesidir (Nazlı, 2020).

Bektaş (2006) çok kültürlülüğün geniş tanımı dikkate alındığında bir ailede bile farklı kültürlerden söz etmenin mümkün olduğunu vurgulamaktadır. Aile gibi ailenin her üyesi de biriciktir, diğer bir ifade ile aile çok sesli bir orkestradır. Ancak ailenin hem biricik doğası hem de evrensellik özelliğinin olduğu dikkate alınmalıdır. Aile farklı kültürlerde tarihler boyunca var olmuş ve toplumların temeli olarak adlandırılmıştır (Kağıtçıbaşı, 2010). Diğer bir ifade ile aileler ile çalışırken *biriciklik ile evrensellik doğasının dengelenmesi* önemli bir husustur. Gladding (2015) kültürel çeşitlilik gösteren aileler ile çalışırken iki modelin kullanıldığını belirtir. Birincisi, kültüre özgü model olup farklı etnik grupların değerleri, inançları ve yönelimlerini vurgular. İkincisi, evrensel perspektif modelde ise var olan kuramların küçük değişimler yapmak sureti ile farklı kültürel gruplara uygulanabileceğini varsayar (s. 69).

Gladding (2015) kültürel farklılık gösteren ailelerde kullanılabilecek model bulmanın zor olduğunu vurgulamış ve bu konuda bazı öneriler sunmuştur (s. 68):

1. Ailenin yaşadığı problem *içsel* mi yoksa *dışsal* mı olduğu belirlenmeli; eğer problem içsel kaynaklı ise köklü kuramlar ve yöntemler, dışsal kaynaklı ise kültüre özgü yöntemler kullanılmalıdır.
2. Ailenin kültürlenme düzeyine bakılmalıdır. Yani aileler önemli ölçüde “Amerikanlaşmışlarsa” yine geniş yelpazeden kuramlar kullanılabilir.

3. Ailenin ruh sağlığı hizmetine ilişkin bilgisi sınırlı ve çözüm için aceleci ise davranışçı aile terapisi, çözüm odaklı ve yapısal aile terapisi gibi yol gösterici, eğitsel, kısa süreli yaklaşımlar seçilmelidir.
4. Ailenin problemlerini çözmek için neler denediklerine ve ne gibi tercihlerinin olduğuna bakılmalıdır.

Bu çalışmada çok kültürlü perspektif ile dört temel sistemik kuram (psikoanalitik aile terapisi, yapısal aile terapisi, stratejik aile terapisi ve insancıl aile terapisi) temel alınarak, aile psikolojik danışmanlarının hizmet sundukları ailelerin sistemlerini nasıl değerlendirecekleri Vavien filmi analizi ile somutlaştırılarak sunulmuştur. Vavien filminin ilk 30 dakikasının temel sistemik kuramlar ile analiz edildiği bu çalışmada; önce film kısaca özetlenmiş ardından dört temel sistemik kuram özetlenerek sorulabilecek sorular kutularda verilmiş ve çok kültürlülük perspektifi ile değerlendirilmiştir. Son olarak tartışma ve öneriler ile gelişimsel, koruyucu-önleyici aile psikolojik danışmanlığı alanının akademisyen ve saha çalışanlarına farkındalık kazandırılmıştır.

Vavien Filminin Özeti:

Bu çalışmada gerçek yaşam öyküsünden uyarlanarak senaryosu yazılan Vavien filminin ilk 30 dakikası analiz edilmiştir. Filmin tamamının değil sadece ilk 30 dakikasının aile dinamiklerini yeterince yansıttığı ve kültürel öğeleri gözleme şansını bulunduğu; diğer kısımlarında Celal'in eşini öldürmesi (aile içi şiddet) temasına kayması bu çalışmanın kapsamı dışında olması nedeni ile ele alınmamıştır.

Senaryosu Engin Günaydın tarafından yazılan ve 2009 yılında vizyona giren Vavien filmi, Tokat'ın Erbaa ilçesinde orta-alt orta gelir grubunda üç kişilik çekirdek ailenin öyküsünü ele almaktadır. Celal karakteri (Engin Günaydın) 40 yaşlarında, muhtemelen lise mezunu, abisi Cemal ile küçük elektrikçi dükkânında esnaflık yapmakta, evli ve bir çocuklu kişidir. Sevilay karakteri (Binnur Kaya) 35-40 yaşları arasında, ev hanımı, muhtemelen orta okul ya da lise mezunu, evli ve bir çocuklu kişidir. Çekirdek ailenin tek çocuğu 13-14 yaşlarında Mesut karakteri yer almaktadır. Filmde aile geleneksel yapıda; ekonomik ihtiyaçları baba ve ev işleri anne tarafından yapıldığı, ailenin reisinin erkekte olduğu, öfkeli ve suçlayıcı dili kullanan baba ile onu sakinleştirmeye çalışan anne, babasına karşı oğlunu korumaya çalışan ancak oğlunun neler yaptığını bilmeyen annenin öyküsü ele alınmaktadır.

Elektrik tesisatçısı olarak abisi ile çalışan Celal, Vavien bağlama tekniğini (bir lambayı iki farklı düğme ile açma-kapama) bilmemektedir. Celal küçük esnaf olarak çalıştığı elektrik işinde yeterince kazanamamakta ve mesleğindeki vasıfsızlığı başka arayışlar ile kapatmaya çabalamaktadır. Eşi Sevilay ile ilişkisinin doyumsuz olmadığı anlaşılan Celal, erkek arkadaşları ile gece alemlerinde yer almakta; pavyonda Sibel adında bir hayat kadını ile 5 dakikalık sohbet için ona yalvarmakta ve kısıtlı bütçesine rağmen ona borç vermektedir. Celal'in porno filmlere merakı vardır ve bu filmleri evde saklamaktadır. Ergen oğlunun bu filmleri bulduğunu ve izlediğini tesadüfen öğrenir; bu konuda oğlu ile ilgilenmek yerine her fırsatta onu azarlamakta ve suçlayıcı tarzda iletişim kurmaktadır. Celal aynı zamanda eşinin sakladığı paraları bulmuş, gizlice bu paraları ilişki kurmak istediği Sibel'e vermekte ve eşini öldürüp tüm paraya el koymayı planlamaktadır.

Sevilay ev hanımıdır ve bir partinin kadın kollarında huzur evi yapımı için destek vermektedir. Sevilay oğlu ve eşi ile sınırlı etkileşim kurmakta; fedakâr bir eş rolünde suçlayıcı dili baskın kullanan eşi Celal'i alttan almaktadır. Sevilay eşine hırka örmekte ancak renk seçimini yaparken Celal'in tercihlerini dikkate alamamaktadır. Almanya'da yaşayan babası Sevilay'a her ay düzenli para göndermektedir, ancak babası damadı Celal'e güvenmediği için bu parayı ondan gizlemesini istemektedir. Sevilay'ın gizlediği yüklü miktarda Euro vardır ve onu ne kendisi ne de ailesinin ihtiyaçları için harcayamamaktadır. Sevilay babası yüzünden bile olsa parayı eşinden saklamakta; dolayısı ile hem eşi ile bağlılığı azalmakta hem de ailesinin ekonomik ihtiyaçları için destek olmamaktadır. Sevilay'ın komşuları, samimi arkadaşı ve partinin kadın kollarında sosyal ilişkisi vardır ve bu yüzden eşi onu kısıtlamamaktadır. Sevilay eşi ile iletişim kurmaya çabalamakta, babasının gönderdiği yüklü bir miktar parayı gizlemekte ve gizlediği bu paranın kendi ölümüne neden olabileceğinin farkında değildir.

Mesut evde küçük işlerde destek olmakta, babası ile ilgili sahnelerde okul başarısının düşük olduğu anlaşılmaktadır. Mesut'un yaz tatilinde olduğu, buna rağmen ona küçük işler dışında sorumluluk verilmediği anlaşılmaktadır. Mesut babasının sakladığı porno filmleri izlemekte ve komşu kızı ile gizlice buluşup cinsel ilişki kurmaktadır.

Ailenin sosyal etkileşim kurduğu ortak arkadaşları sınırlıdır. Celal abisi ve erkek arkadaşları ile etkileşim kurmakta ve gece alemlerinde Sibel ile yakınlaşmaya çabalamaktadır. Sevilay'ın komşuları ve samimi olduğu, dertleşebildiği arkadaşı vardır; ayrıca bir partinin kadın kollarına gitmekte huzur evi yapımına aktif olarak destek vermektedir.

Psikoanalitik Aile Terapisi:

Psikoanalitik aile terapisi kuramı Freud'un görüşlerine dayandığı için aile üyelerinin çocukluk yıllarına, ebeveyn-çocuk ilişkisine önem verilmektedir. İnsanlar yaşamlarının ilk yıllarında aileleriyle *ortak yaşam* ilişkisi geliştirirler. Bu dönemi başarı ile tamamlayabilenler, tutarlı benlik algısı kazanırlar (Fenel ve Weinhold, 1989; Gladding, 2015). Freud'un kuramı bir kişilik gelişimi modeli ve psikoterapi yaklaşımı olarak kabul edilir ve bunu aile sistemine en iyi entegre edenlerden birisi Murray Bowen'dır. Bowen ailenin yapısına etki eden '*geçmiş transaksijonel kalıpları*' kendine özgü biçimde ele almış; aile terapileri literatürüne önemli kavramlar ve teknikler kazandırmıştır. Bowen'in görüşleri özetle aşağıda verilmiştir (Bowen, 1981; Fenel ve Weinhold, 1989; Gladding, 2015; Goldenberg ve Goldenberg, 1996; Martin, 1994; Prest ve Protinsky, 1993):

- İnsanın davranışlarını etkileyen ve birbirleri ile etkileşim içinde olan üç sistem (heyecansal sistem, duygusal sistem ve bilişsel/zihinsel sistem) vardır.
- Bowen'in kuramında sekiz temel kavram (benliğe farklılaşma, üçgen, çekirdek ailenin duygusal sistemi, aile yansıtma süreci, duygusal yoksunluk, kuşaklar arası aktarma süreci, kardeş konumu, toplumsal gerileme) vardır. Bu kavramlar içinde "benliğe farklılaşma, üçgen ve kuşaklar arası aktarım" ön plana çıkmaktadır.
- *Benliğe farklılaşma* ya da benliğe ayrışma olarak nitelendirilen kavram; bireyin kendi benliğini diğer aile üyelerinden ayırıştırabilmesi, gerektiğinde parçası olduğu aile sistemine karşı bir pozisyonda durabilmesi ve ailenin de bu farklılıklara izin vermesi sürecini ifade eder. Farklılaşmanın temelinde yatan düşünce, bireylerin mantıksal ve duygusal benliklerini dengeledikleri ve kendilerini diğerlerinden kaygısız biçimde ayırdıkları bir 'olgunluk düzeyine' ulaşmalarıdır.
- *Üçgen*, insan etkileşiminde en temel öğedir ve aile içinde stres düzeyi arttığında oluşur. Düşük düzeyde farklılaşmış bireylerde ve ailelerde üçgen daha fazladır. Üçgenler insanları bir arada tutar. İki kişi arasındaki duygusal denge ne zaman çok yoğun ya da çok mesafeli hale gelirse, bir üçüncü kişi veya nesne ortaya çıkıp dengeyi tekrar kurmak ve sisteme kararlılık (durağanlık) kazandırmak için devreye girebilir.
- *Kuşaklar arası aktarım*, bir önceki kuşakta var olan davranış örüntülerinin çocuklar aracılığı bir sonraki kuşağa aktarılması varsayımına

dayanmaktadır. Ailede iletişim kalıpları öğrenilmiştir ve kuşaktan kuşağa aktarılır. Aile sistemi homeostatiktir.

- Bowen sekiz temel kavramını aile sistemini değerlendirmek için kullanır ve bunun için genogram adını verdiği tekniği geliştirmiştir. Terapi sürecinde genogramlar, eve geri gidiş-eve dönüş, üçgeni bozma, bireyden bireye ilişkiler, benliğin farklılaşması ve soru sorma tekniklerini kullanarak aile üyelerinin (özellikle karı-kocanın) benliğe farklılaşma düzeyini artırmaya odaklanır.

Bowen'ın görüşlerini benimseyen aile psikolojik danışmanı, Vavien karakterleri ile aile danışması yapacak olursa dikkate alması önerilen sorular KUTU-1'de verilmiştir (Nazlı, 2020, s. 56-57).

KUTU-1:

Bowen'ın kavramlarına göre aile sisteminin değerlendirilmesinde kullanılacak sorular:

Benliğe farklılaşma:

- ✓ Sevilay ve Celal'in benliğe farklılaşma düzeyi sizce nasıl? Ülkemizde toplulukçu kültür ortamında yetişen Sevilay ve Celal'in benliğe farklılaşma düzeylerini irdelemek, geleneksel aile değerlerimiz ile batı bireyci kavramları kullanmak konusunda ne düşünüyorsunuz?
- ✓ Sevilay kök ailesinden (anne ve babasından) kendisini ayırıştırabilmiş mi? Almanya'dan babasından gelen paraları gizlemesi ve bunu babasının isteği ile yapmış olmasını dikkate aldığınızda; Sevilay'ın benliğe farklılaşma düzeyini nasıl değerlendirirsiniz? Sevilay yakınında olmayan, kendisinden kilometrelerce uzaktaki babasının sözünden çıkmaması benliğe farklılaşma kavramı ile analiz etmeyi gerektirir mi?
- ✓ Sevilay ve Celal, duygusal ve bilişsel/zihinsel sistemlerini birbirlerinden ayırıştırabiliyor mu? Duygusal tepkiler mi yoksa bilişsel/zihinsel tepkiler mi veriyorlar?
- ✓ Aile üyeleri "tutarlı bir benlik" mi geliştirmişler yoksa ortak bir benlik içinde birleşmiş mi?
- ✓ Eşlerden biri dominant diğeri ona uyuyor ve zayıf kalıyor mu? Zayıf kalan eşte semptomlar var mı?
- ✓ Mesut ergenlik döneminde (kabaca 13-14 yaşlarında); ergenlerde benliğe farklılaşmadan söz edilebilir mi?

Üçgen:

- ✓ Aile içinde stres düzeyi üçgeni oluşturuyor mu? Özellikle Sevilay ve Celal arasında gerilim arttığında üçgen oluşuyor mu?
- ✓ Üçgen nasıl? Üçgen bir kişi mi (Mesut), bir nesne ya da etkinlik/faaliyet mi?

Kuşaklar arası aktarım:

- ✓ Kök aileden gelen benzer kalıplar neler?

- ✓ Sevilay'ın babası ile telefonda görüşmesini dikkate aldığınızda; Sevilay'ın kök ailesinden (anne ve babasından) getirmiş olduğu benzer etkileşim kalıpları neler? Sevilay'ın hangi özellikleri annesine benziyor?
- ✓ Celal'in abisi ile ilişkisini dikkate aldığınızda; Celal kök ailesinden hangi etkileşim kalıplarını getirmiş olabilir?
- ✓ Sevilay ve Celal arasındaki etkileşim kalıpları, gelecekte Mesut'un kuracağı aileyi nasıl etkileyebilir?

Bowen'ın kuramı kuşaklar arası aile terapisi olarak da nitelendirilir ve en önemli üç kavramı ile Vavien filminin ana karakterleri olan erkek/koca/baba Celal, kadın/karı/anne Sevilay ve oğlan/evlat/ergen Mesut'dan oluşan üç kişilik çekirdek aile sistemini değerlendirmek için kullanılacak sorular KUTU-1'de verilmiştir. Geleneksel değerleri benimsemiş, orta-orta alt sosyoekonomik düzeydeki çekirdek ailenin sistemi değerlendirilirken; Bowen'ın benliğe farklılaşma, üçgen ve kuşaklararası aktarım kavramlarından yararlanılmıştır.

Orta Karadeniz ve İç Anadolu bölgesine sınırı olan Tokat ilinin geleneksel değerleri ile yaşamlarını sürdüren ailenin sistemi değerlendirilirken; Bowen'ın '*benliğe farklılaşma*' kavramında dikkatli olmak gerekir. Çok kültürlü bakış açısı ile ele alındığında; ABD kültürünün bireyci ve ben odaklı bakış açısını yansıtan bu kavramın, Türkiye'nin geleneksel aile yapısına entegre edilmesinin uygun olmayacağı değerlendirilmektedir. Bektaş (2006) batı kaynaklı kuramların "bireyselliği" vurguladığını ve bunun bir olgunluk göstergesi olarak algılandığını belirtir. Toplulukçu (collectivist) kültürlerde, grup çıkarları bireysel çıkarlara göre üstün görülürken; bireyin çıkarlarının grubun çıkarlarından üstün olduğu kültür, bireyci kültür (individualist) olarak adlandırılır. Grubun çıkarları derken ilk kastedilen grup ailedir. Toplulukçu kültürlerde çekirdek ailenin yanı sıra geniş aile ile de yakın ilişkiler söz konusu iken; bireyci kültürde çekirdek aile ön plandadır ve çocukların kendi ayaklarının üzerinde durması diğer bir ifade ile bireyselleşmesi teşvik edilir (Hofstede, Hofstede, ve Minkov, 2010). Kağıtçıbaşı (1998) bireycilik ve toplulukçuluğun zıt kutuplar olmadığını, bu iki yapının farklı durumlarda gruplarda ve bireylerde aynı anda bir arada bulunabileceğini belirtmektedir. Ayrıca Kağıtçıbaşı bu iki boyuta Özerk-İlişkisel Benlik Kurgusu adı altında bir üçüncü boyut eklemiştir ve yaygın kanının aksine Türkiye'nin ilişkisel (toplulukçu) değil özerk-ilişkisel boyutta yer aldığını ifade etmiştir (Kağıtçıbaşı, 1998; 2010).

Batı kültürü özerkliği başkalarından ayrı olma olarak algılarken, özerk/bağımsız olmak için kişilerin yakınlarından kopması gerektiği benimsenir.

Bowen'in 'duygusal yoksunluk' kavramı da bu anlamda ele alınmış; kişinin ailesinden duygusal olarak kopması olarak açıklanmıştır (Nazlı, 2020). Ayrıca, Bowen'in psikoanaliz kökenli psikiyatrist olduğu ve klinik ortamlarda 'hasta aile-doktor' ilişkisi kurduğu ve tedavi odaklı hizmet sunan bir ruh sağlığı profesyoneli olduğu dikkate alındığında; gelişimsel, koruyucu-önleyici ruh sağlığı profesyoneli olan 'aile psikolojik danışmanlarının' kuramın görüşlerini ve temel kavramlarını ele alırken *etik olarak yetkinlik sınırlarını aşmamaları* gerekmektedir. Dolayısı ile KUTU-1'de yer alan benliğe farklılaşma ile ilgili sorular, hem çok kültürlülük hem de etik olarak aile psikolojik danışmanları tarafından ele alınması uygun olmayacaktır. Bu nedenle bu çalışmada KUTU-1'de yer alan 'benliğe farklılaşma' ile ilgili sorular aile sistemi değerlendirilirken ele alınmamıştır.

Bowen'in perspektifine göre aile sistemini değerlendirmek için yararlanılabilecek bir diğer popüler kavram '*üçgen*'dir. Vavien filmindeki çekirdek aileye bakıldığında Celal ile Sevilay arasında stres oluştuğunda bir üçüncü kişi ya da nesne/etkinlik ile üçgen oluşup oluşmadığına bakılır (Bowen, 1981). Bu bağlamda aile yapısı ele alındığında Mesut, meslek, arkadaş ya da herhangi bir başka nesne ya da durum 'eşleri bir arada tutan' üçüncü element olarak ele alınmasının uygun olmadığı; diğer bir ifade ile bu ailenin sisteminde üçgen oluşmadığı değerlendirilmesinin yapılması uygun olacaktır. Bowen'a (1981) göre üçgen, ikili ilişkilerde (çoğunlukla karı-koca) bir gerilim varsa, ikilinin üçüncü bir kişiye/nesneye/aktiviteye yönelmesi sürecidir. Celal ve Sevilay arasında eş olarak doyumsuz bir ilişki yoktur ancak üçgen oluşturacak bir gerilimde mevcut değildir. Eğer Sevilay yakınlarına "*Celal'e katlanamıyorum, oğlum Mesut benim her şeyim onun için bu evliliği sürdürüyorum*" benzeri bir zerzenişte bulunmuş olsaydı, o zaman üçgenin var olduğu söylenebilirdi. Çok kültürlü bakış açısı ile 'ailede üçgen' kavramının ele alınması hatalı olmayacaktır. Diğer bir ifade ile, üçgen yalnızca ABD kültüründe yaşayan aileler için geçerli bir kavram olarak değerlendirilmesini gerektirecek bir özellik olmadığı için, Türkiye'deki ailelerin sistemleri değerlendirilirken Bowen'in üçgen kavramından yararlanılabilir. Gladding (2015) ailenin iç dinamiklerinde köklü kuramların varsayımlarından yararlanılabileceğini belirtir. Celal ve Sevilay arasındaki eş ilişkisinde üçgen oluşturacak bir gerilim söz konusu olmadığından; çocukları Mesut, Celal'in gece hayatı, porno merakı ya da hayat kadını Sibel ile ilişkisinin üçgen olarak ele alınması uygun olmayacaktır.

Bowen'in kuramının bir diğer kilit kavramı olan *kuşaklar arası aktarım süreci* kavramı, bir önceki kuşaktan kök ailede öğrenilen davranış kalıplarının çocuklar aracılığı ile bir sonraki kuşağa aktarılmasını ifade eder (Bowen, 1981). Aile; en

küçük toplumsal bir birim olarak kabul edilir ve toplumun yaşama biçimi olarak ele alınan ‘kültürün taşıyıcılığı’ aileler üstlenir (Kağıtçıbaşı, 2018, 2010). Dolayısı ile Bowen’ın kuşaklar arası aktarım kavramı, çok kültürlü bakış açısına uygun bir kavram olup; her kültürün aile değerlerini, ritüellerini kuşaktan kuşağa aktarım sürecini betimlemek için kullanılır. Vavien filminde “çekirdek aile-kök aile” ilişkisi üzerinde sınırlı durulmuştur. Filmde Celal’in ebeveynleri ile ilişkisine dair herhangi bir sahne olmadığı için değerlendirme yapılamamaktadır. Celal’in abisi ile ilişkisi de kök aile olarak nitelendirilemez. Sevilay’ın Almanya’daki babası ile telefondaki konuşması incelendiğinde (filmin 19:00-20:00 dakikası); babasının telefonda kızı Sevilay ile konuşma tarzı ve annesinin telefonda konuşmaması kök aile değerlerini yansıtmaktadır. Sevilay’ın baba figürü baskın bir ailede büyüdüğü ve kendi ailesinde de eşi Celal’e tıpkı annesi gibi boyun eğdiği anlaşılmaktadır. Gelecek kuşak olan Mesut’a da benzer şekilde davranıldığı (duygusal yansıtma süreci); Mesut’ta tıpkı annesi gibi baba baskın bir aile ortamında yetiştiği ve bu şekilde işlevsiz davranış kalıplarının kuşaktan kuşağa aktarıldığı söylenebilir. Nazlı (2013) evli kadınlar aile sistemlerini değerlendirdiği nitel araştırmasında, katılımcılara “Şu anki ailenizin kök ailenizle benzer ya da farklı yönleri var mı?” sorusu yöneltilmiş; evli kadınların kök ailelerinden benzer örüntüleri aktardıklarını belirlenmiştir.

Bowen’ın kuşaklararası aktarım kavramı ile çok kültürlü bir bakış açısına sahip olduğu; hatta ‘toplumsal gerileme’ kavramının daha geniş sistemini sınırlı da olsa ele aldığı anlaşılmaktadır. Bowen (1981), ailenin toplumun en küçük birimi olduğunu ve savaş, afet, ekonomik krizlerde toplumsal gerilemelerin yaşandığını vurgular. Bu yönü ile Bowen’ın kuramında çok sınırlı yer verilse de ekolojik bir bakış açısına da sahip olduğu söylenebilir.

Yapısal Aile Terapisi:

Yapısal aile terapisinin lideri olarak kabul edilen psikiyatrist *Salvador Minuchin* aile sistemini kendine özgü kavramlar ile ele almış ve temel kavramları aile terapisinin gelişmesine öncülük etmiştir. Aile yapısı, alt sistemler, sınırlar, kurallar, hiyerarşi, güç-gruplaşma ve koalisyon gibi temel kavramları literatüre kazandıran ve aileler için geliştirilen ‘ilk özgün’ kuram niteliğine sahip yapısal aile terapisinin görüşleri özetle aşağıda verilmiştir (Gladding, 2015; Goldenberg ve Goldenberg, 1996; Nichols ve Schwartz, 1998; Minuchin, 1981; Minuchin, Lee ve Simon, 2006; Türkçapar, 1991):

- Aile üyelerinin nasıl etkileşimde bulunduğu, ailenin iç ve dış sisteme nasıl denge sağladığı; işlevsel olan ve olmayan aile yapıları, çocukların kimliklerinin ailede nasıl geliştiği, toplumun devamlılığını sağlamada ailenin rolü ele alınır.
- Kuramın temel varsayımı; insanlar izole olarak yaşamazlar, sosyal grupların bir üyesi olarak hem etkilenirler hem de etkilerler.
- Aile yapısı, aile üyelerinin birbirleri ile nasıl etkileşimde bulunacağını düzenleyen ve açıkça görülemeyen bir dizi kuraldan oluşur.
- Çekirdek ailenin eş, ebeveyn, çocuk/kardeş olmak üzere üç temel alt sistemi bulunur. Alt sistemler rol ve görevlerini yerine getirirlerse aile yapısı işlevsel olur.
- Alt sistemler arasındaki sınırlar (belirgin, iç içe ya da kopuk) ailenin işlevselliğini etkiler. İşlevsel ailelerde alt sistemler arasındaki sınırlar belirgin; işlevsel olmayan ailelerde kopuk ya da iç içedir.
- Hiyerarşi ve kurallar ‘ebeveyn alt sistemi’ tarafından ortaklaşa kullanılır. Ebeveynler gruplaşarak, sağlıklı güç/hiyerarşi kullanarak çocuklarının yetişmesine uygun bir ortam yaratmalıdır.
- Beş işlevsiz aile yapısı vardır. Bunlar: İç içe aileler, kopuk aileler, evine bağlı olmayan kocanın olduğu aileler, ilgisiz ebeveynli aileler ve olgunlaşmamış ebeveynli aileler.
- Aileler biriciktir; ancak evrensel olarak işlevsel ailelerde iki temel özellik bulunmalıdır. Birincisi, karı-koca arasında tamamlayıcılık ve bağlılık olmalı; ikincisi ebeveyn ve çocuklar arasında bir güç hiyerarşisi olmalıdır.
- Aileler dört aile yaşam döngüsünde (bir çift olma, küçük çocuklu aile, okul çağında çocuk-ergen çocuklu aile, yetişkin çocuklu aile) yaşarlar; her yaşam döngüsünde değişimlere uyum sağlamaları gerekir.

Minuchin’in görüşlerini benimseyen aile psikolojik danışmanı Vavien karakterleri ile aile danışma yapacak olursa dikkate alınması önerilen sorular KUTU-2’de verilmiştir (Nazlı, 2020, s. 64-65).

KUTU-2:

Minuchin’in kavramlarına göre aile sisteminin değerlendirilmesinde kullanılacak sorular:

Aile yapısı:

- ✓ Minuchin'in kuramı günümüzde "geleneksel" olmakla eleştirilir. Bu açıdan bakıldığında İç Anadolu, Orta Karadeniz Bölgesinin geleneksel değerleri ile aile yaşamını sürdürdüğü anlaşılan Celal-Sevilay ve Mesut'un oluşturduğu ailenin yapısını Minuchin'in görüşleri ile analiz etmeyi nasıl değerlendirirsiniz?
- ✓ Ailede kurallar neler? Bu kurallar Sevilay, Celal ve Mesut'un rollerini nasıl belirlemiş? Kimin hangi rolleri var? Bu kurallar sizce nasıl belirlenmiş olabilir?
- ✓ Ailede üyelerin gelişimini sağlayacak ortam mevcut mu? Mesut bu ortamda sağlıklı bir ergen olarak gelişimini sürdürebiliyor mu?
- ✓ Sevilay ve Celal arasında iki evrensel özellik (karı kocanın bağlılığı ve güç hiyerarşisi) var mı? Karı-koca birbirlerini nasıl tamamlıyor? Karı koca birbirine bağlı mı? Ebeveynleri ile Mesut arasında bir hiyerarşi var mı?
- ✓ Ailenin yapısı iç ve dış çevredeki değişimler ile uyum sağlayabiliyor mu? Ailenin dengesi nasıl?
- ✓ Aile açık bir sistem mi? Kapalı bir sistem mi?
- ✓ Bu ailede 'beş fonksiyonel olmayan/işlevsiz aile' yapısından birisine dahil edilebilir mi? Nasıl?
- ✓ Aile üyeleri sosyal çevre ile nasıl bir etkileşim kurmuş? Her aile üyesi ayrı ayrı ve birlikte sosyal çevre ile uyumlu etkileşim kurabiliyor mu?
- ✓ Aile hangi gelişim aşamasında? Bu gelişim aşamasının (aile yaşam döngüsü) gelişim krizleri ile uyumlu mu? Ergen Mesut'un yarattığı sorunlar (okul başarısı, komşu kızı ile ilişkisi gibi) ailede nasıl ele alınıyor?
- ✓ Ailede gelişimsel ve ani krizleri var mı? Bu krizler ile nasıl baş ediyorlar?
- ✓ Celal iş ortamında yaşadığı sıkıntılar ile nasıl baş ediyor?
- ✓ Sevilay'ın ev hanımı kimliği ile bir partinin kadın kollarında çalışarak huzurevi yapımı için destek vermesini nasıl değerlendiriyorsunuz?
- ✓ Celal'in mesleğinde uzun yıllar geçirmiş olmasına rağmen, Vavien tekniğini bilmemesini nasıl değerlendiriyorsunuz? Sizce filmin adının VAVIEN olmasının nasıl bir anlamı olabilir?

Alt sistemler ve sınırlar:

- ✓ Ailede gözlemediğiniz kaç alt sistem var?
- ✓ Celal ve Sevilay'ın oluşturduğu eş alt sistemi uyumlu mu? Eşler birbirlerinin ihtiyaçlarını karşılayabiliyor mu? Kurucu alt sistem olan eş alt sistemi, rol ve görevlerini yerine getirebiliyor mu?
- ✓ Celal ve Sevilay'ın oluşturduğu ebeveyn alt sistemi rol ve görevlerini yerine getirebilmek için gruplaşmış mı? Yönetici alt sistem olan ebeveyn alt sisteminde, ergenlik dönemindeki oğulları Mesut'un gelişimine destek olmak için neler yapıyor? Ebeveyn alt sistemi hiyerarşi oluşturabilmiş ve güçlerini eşit olarak kurabilmiş mi?
- ✓ Çocuk alt sisteminde Mesut'un rol ve görevleri neler? Bu rol ve görevler gelişim dönemine uygun mu? Mesut okul/akademik görevlerini yerine getiriyor?

- ✓ Alt sistemler arasındaki sınırlar belirgin-belirsiz ya da katı mı? Aile iç içe mi geçmiş yoksa kopuk mu?

Güç Gruplaşma ve Koalisyon:

- ✓ Alt sistemlerde (eş ve ebeveyn) gruplaşma var mı?
- ✓ Güç kimde ve nasıl kullanıyor? Sevilay ve Celal gücü eşit kullanıyor mu?
- ✓ Koalisyon var mı? Özellikle Celal'e karşı, Sevilay ve Mesut arasında koalisyon var mı?

Yapısal aile terapisine göre Vavien filmindeki çekirdek aile sisteminin değerlendirilmesi için kullanılabilecek sorular (KUTU-2) incelendiğinde; Bowen'ın kuramından daha fazla sorular yöneltilebileceği anlaşılmaktadır. KUTU-2'de yer alan '*aile yapısı*' ile ilgili sorular, geleneksel yapıdaki Celal-Sevilay ve Mesut'tan oluşan çekirdek ailenin Karadeniz-İç Anadolu kültürünü yansıttığı; orta-alt orta sosyoekonomik düzeyde, küçük esnaf baba ve ev hanımı anne, ortalama akademik başarıda ergen çocuktan oluşan bir aile yapısının olduğu anlaşılmaktadır. Baba Celal evin ekonomik ihtiyaçları, anne Sevilay ev işleri ve oğul Mesut küçük işler (ekmek alma gibi) rollerinin olduğu; geleneksel aile profilindeki rol ve kuralları benimsedikleri anlaşılmaktadır. Nazlı (2013), Orta Anadolu bölgesinde 21 evli kadının aile sistemlerini geleneksel olarak değerlendirdiklerini; baba/kocanın ekonomik ihtiyaçlar, karı/kadının ev işleri ve çocuk bakımından sorumlu olduğu anlayışın benimsendiğini belirlemiştir. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın Türkiye Aile Yapısı Araştırmasında (TAYA, 2016), çocuk bakımı ve ev işlerinin kadınlar, teknik işlerin (konutun boya, bakım, tamirat) erkekler tarafından; kök aile ve akraba ile sosyal ilişkilerin sık olduğu ve yakın mesafede oturdukları belirlenmiştir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK, 2021) aile yapısı araştırmasında; ev işlerini kadınların üstlendiği, ekonomik sorumlulukların erkeklerden beklenildiği belirlenmiştir. Ailede çocuk sahibi olmanın önemsendiği; çocukların eşleri birbirine yaklaştırdığı, aile olmanın anlamını tamamladığı ve çocuk yetiştirmenin toplumsal bir görev olarak algılandığı saptanmıştır.

Geleneksel değerlere göre belirlenmiş ve sorgulanmadan kabul edilmiş aile içi roller ve kurallar ile yapılanmış aile içi örüntüde; Celal evin ekonomik ihtiyaçlarını, Sevilay ev işlerini ve Mesut küçük sorumluluklar üstlenmektedir. Aile üyelerinin gelişimlerinin desteklenip desteklenmediği ele alındığında; Celal ve Sevilay'ın gelişimlerini kısıtlayacak ya da destekleyecek bir sahneye rastlanılmamıştır. Ancak, ergenlik döneminde olan ve akademik başarıları düşük, porno filmler ile ilgili ve komşu ergen kız ile cinsel ilişki kuran Mesut'un gelişiminin aile ortamında

desteklenilmediği anlaşılmaktadır. Anne Sevilay'ın oğlunun gece nereye gittiği bilmediği, babanın oğlunu sürekli eleştirdiği (kahvaltı sahnesi 28:20- 28:42 ve arabada baba-oğul dialoğu 29:46-30-23) sahneler dikkate alındığında, her iki ebeveynin Mesut'un gelişime odaklanmadığı anlaşılmaktadır. Minuchin'in (1981) deyimi ile, ebeveyn alt sistemi ergen çocuklarının gelişimini yeterince destekleyemedikleri anlaşılmaktadır. Nazlı (2013) çalışmasında, öğrenim düzeyi düşük çekirdek ailede kadın/erkeğin kişisel gelişimlerinin öncelikli gereksinim olarak algılanmadığı ancak çocuklarının gelişimlerine odaklandıklarını belirlenmiştir.

Vavien filminde çekirdek ailenin dış sisteme yani sosyal ortama '*açık-kapalılık*' dengesini kurabilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Aile üyelerinin sosyal çevreleri ile etkileşimlerinin olduğu, sosyal çevre ile uyumlu etkileşim kurduğu gözlemlenmektedir. Minuchin'in (1981) kuramının 'aileler sosyal sistemlerin bir üyesi olarak hem etkilenmekte hem de etkilemekte' varsayımı dikkate alındığında; Celal ve Sevilay'ın sosyal çevre ile etkileşimlerinin olduğu, toplumsal değerleri benimsedikleri ve aile olarak toplumsal yapıya uyumlu davrandıkları (çocuk yetiştirme, huzur evi yapımına katkı sunma, komşular ve çevre ile diyalogda olma, Celal'in erkek arkadaşları ile pavyona gitmesi, Sevilay'ın fedakâr ev hanımı rolünü benimsemesi gibi) söylenebilir. Diğer bir ifade ile Celal içinde bulunduğu kültürün 'erkek değerlerini', Sevilay ise 'kadın değerlerini' benimsemiş olduğu anlaşılmaktadır. Nazlı (2013), çekirdek ailelerin kök aile dışında sosyal çevreleri (komşu gibi) etkileşimlerinin olduğunu ve bundan doyum aldıklarını belirlemiştir. Her ne kadar Minuchin tarafından "kültür" vurgusu yapılsa da, ailenin sosyal çevre ile uyumu ve karşılıklı etkileşimi çok kültürlülük perspektife uygundur.

Minuchin'in kuramında ailenin sosyal çevre ile etkileşimi ele alınırken; doğrudan "meslek" üzerinde durulmamaktadır. Meslek topluma ve sosyal çevreye katkı vermek için yapılan faaliyetler (Yeşilyaprak, 2013) olduğu dikkate alındığında; ev hanımı olan Sevilay'ın gönüllü toplumsal katkısına karşın, Celal'in elektrikçi olmasına rağmen Vavien bağlamayı bilmemesi aile sistemi değerlendirilirken dikkate alınmalıdır. Celal iş ortamında yaşadığı sıkıntıları, mesleğindeki vasıfsızlığı, yeterince ihale alamaması onun bir baba ve koca rollerini de etkilemektedir. Geleneksel aile örüntüsünde çalışıp para kazanması beklenen kişi Celal'in rolünü yerine getiremediği anlaşılmaktadır. Sevilay'ın ailenin ekonomik ihtiyaçlarına katkı verebilecek parasal gücü olmasına rağmen, Almanya'dan babasının gönderdiği paraları "sır" olarak saklaması hem eşi ile olan ilişkisini hem de ailenin ekonomik düzeyini olumsuz etkilemektedir. Ancak ev

hanımı olduğu halde Sevilay'ın topluma katkı vermek için çabalaması, onun bir yetişkin olarak 'ev dışında' sorumluluklarını üstlendiğini göstermektedir. TUIK (2021) araştırmasında, kadınların çalışma yaşamında olmasına yönelik sosyal algısı incelenmiş ve %82,6 oranında 'kadının çalışması ve sosyal hayata katkı sağlaması değerlidir' görüşünün ilk sırada yer aldığı; kadının asli görevinin çocuk bakımı ve ev işleri olduğu görüşü %35,6 ve kadının çalışmasının geleneklerimize aykırıdır düşüncesinin ise %13,9 oranında kaldığı tespit edilmiştir. Karadeniz kültüründe kadınların ev dışında daha fazla sorumluluk aldığı; tarlada çalıştıkları, pazarlarda kendi ürünlerini sattıkları ve sosyal yaşamda aktif oldukları dikkate alınması yararlı olacaktır. Geleneklere uygun olarak, Sevilay'ın da huzur evi yapımında yer alarak sosyal sorumluluklarını yerine getirmek için çaba harcadığı anlaşılmaktadır. Eğer Sevilay babasının gönderdiği parayı sır olarak saklamak yerine; kendi becerileri doğrultusunda küçük bir iş yeri açarak (mantıcı, börekçi gibi) değerlendirseydi; hem aile dinamikleri bundan olumlu etkilenecek hem de eşi ile olan ilişkisi daha uyumlu ve doyumlu olabilecekti. Karşılıklı belirleyicilik ilkesi ve Minuchin'in deyimini ile 'kurucu alt sistem' olarak eşlerin davranışları tüm ailenin dinamiklerini etkilediği unutulmamalıdır.

Ailede eş alt sistemi, ebeveyn alt sistemi ve çocuk alt sistemi olmak üzere *üç temel alt sistem* mevcuttur. Minuchin'in (1981) alt sistemlerin sahip olması gereken özelliklerine göre değerlendirildiğinde; bu ailenin 'kopuk' yapıda olduğu, özellikle eş ve ebeveyn alt sistemlerinin işlevsiz olduğu ve eşlerin birbirleri ile çok sınırlı etkileşim kurduğu, birbirlerinin ihtiyaçlarını karşılayamadığı anlaşılmaktadır. Sevilay eşine kazak örmekte ancak renk seçimini Celal'in zevkine göre yapmadığı, babasının isteği ile bile olsa eşinden para sakladığı; Celal'in eşine bağlı olmadığı ve sosyal çevresindeki erkek kültüründen etkilenerek gece hayatına eğilimli olduğu, Sibel adında bir hayat kadını ile bir ilişki kurmaya çabaladığı ve porno merakı olduğu anlaşılmaktadır. Sevilay babasından etkilenerek gönderdiği parayı saklamakta, dolayısı ile eşine güvenmemekte; Celal ise aldatarak eşine saygı duymamaktadır. Minuchin'in (1981) deyimini ile iletişim yetersizliği eş alt sisteminin gruplaşmasına ve birbirlerinin ihtiyaçlarına karşılama engeli olmaktadır. Nazlı (2013), evli kadınların aile sistemlerini değerlendirirken eş alt sistemlerinde "sevgi, saygı, güven, sabır, fedakârlık, iletişim, affetme ve kök aile" değerlerinin ön plana çıktığını belirlemiştir.

Eş alt sistemindeki işlevsizlik, ebeveyn alt sistemine yansımakta; Mesut ebeveynlerinden yeterince destek alamamaktadır. Ergenlik dönemindeki Mesut'un doğal olarak cinsel ilgisinin artması ve bu konuda destek alabileceği

“baba-oğul alt sisteminin” kurulamamış olmasının sıkıntılarının yaşandığı anlaşılmaktadır. Özellikle Celal’in sabah kahvaltıda (28:20- 28:42) ve arabada oğlunu ile konuşma tarzı (29:46-30:23) incelendiğinde, babanın oğluna yeterince ilgi gösteremediği; anne Sevilay’ın oğlunu koruma çabalarına rağmen onu yeterince destekleyemediği anlaşılmaktadır. Minuchin’in (1981) ergen çocuklu aile yaşam döngüsünde olduğu değerlendirilen ailede, ebeveyn alt sisteminin gruplaşmış ve iş birliği içinde Mesut’un gelişimini destekleyemedikleri anlaşılmaktadır.

Minuchin’in (1981), kuramında alt sistemler arasında sınırlar oldukça önemli görülmektedir. Üç kişiden oluşan çekirdek aile üyelerinin birbirlerinden ‘kopuk’ olduğu, sınırlı etkileşim kurdukları; aile üyelerinin sınırlı etkileşim kurduğu, birbirlerinin ihtiyaçlarını görmedikleri ve önemsemedikleri anlaşılmaktadır. Celal iş dışında sosyal arkadaşları ile etkileşim kurmakta, Sevilay eşine ulaşmaya çabalamakta ancak onun ihtiyaçlarını, sorunlarını görememek ve eşinden para saklamaktadır. Karşılıklı belirleyicilik ilkesi ile de bakıldığında, Celal ve Sevilay’ın birbirlerine karşı davranışları karşılıklı olarak etkilemekte ve eşlerin birbirinden kopuk olması ile sonuçlanmaktadır. Minuchin’in kurucu alt sistem olarak nitelendirdiği eş alt sistemindeki kopukluk ebeveyn alt sistemine, Mesut ile ilişkilerine yansımaktadır. Dolayısı ile aile Minuchin’in işlevsiz beş aile yapısı olarak nitelendirdiği “kopuk aile” yapısında olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, Minuchin’in alt sistemler ve sınırlar kavramı, aile terapileri etkilemiş ve bu alanın temel kavramları içine girmiştir. Çekirdek ailenin iç örüntüsünü irdeleyen bu kavramın köklü kavram olarak değerlendirilebileceği; dolayısı ile çok kültürlü perspektif ile Türk aile yapısına entegre edilebileceği değerlendirilmektedir.

Minuchin’e (1981) göre her aile biriciktir ancak ‘evrensel olarak’ işlevsel ailelerde iki temel özellik (karı koca arasında tamamlayıcılık, bağlılık olmalı ve ebeveynler ile çocuklar arasında güç hiyerarşisi) olmalıdır. Bu açıdan ailenin sistemi değerlendirildiğinde, Sevilay ve Celal’in bağlılıklarının zayıf olduğu ve işbirliği içinde çocuklarının gelişimine katkı sağlayamadıkları anlaşılmaktadır. Minuchin’in ‘her aile biriciktir’ görüşü çok kültürlülük anlayışına uygun olduğu; işlevsel ailelerin iki temel özelliğinin olması gerektiği görüşünün de kültürel evrensellik olarak ele alınabilir. Gladding’e (2012) göre kültürel çeşitlilik gösteren aileler ile çalışırken iki model (kültüre özgü model ve evrensel perspektif model) kullanılır. Evrensel perspektif modelde, kültürel geçmişleri ne olursa olsun insanların ortak değerlerinin olduğunu kabul eder. Ailenin evrensel bir kurum olduğu dikkate alındığında, Minuchin’in “işlevsel ailelerde evrensel iki özellik”

olduğu görüşü çok kültürlü anlayışa uygun olarak Türkiye’de yaşayan ailelerde de kullanılabilir.

KUTU-1’de yer alan gruplaşma, güç ve koalisyon ile ilgili sorulara bakıldığında; Celal ve Sevilay arasında gruplaşma (işbirliği, dayanışma) olmadığı, ebeveyn alt sisteminde gücün eşit kullanılmadığı ancak koalisyon da olmadığı görülmektedir. Minuchin (1981) koalisyon kavramının işlevsiz aile yapılarında olduğunu, bir aile üyesine karşı diğerlerinin birleşerek ‘cephe’ alması durumu olarak ele almıştır. Celal’in suçlayıcı, despot yapısına rağmen Sevilay’ın oğlu Mesut ile koalisyon kurmadıkları gözlemlenmiştir. Gruplaşma, güç ve koalisyon kavramları ailenin iç örüntüsünü ilgilendiren kavramlardır ve Gladding (2015) ailenin içsel problemlerinde köklü kuramların kullanılabileceğini belirtir. Yapısal aile terapisi köklü bir kuramdır, dolayısı ile pek çok kavramı gibi güç, gruplaşma ve koalisyon kavramları Türkiye’de yaşayan ailelerin sistemleri değerlendirilirken kullanılabilir.

Minuchin bir psikiyatrist olmasına rağmen kuramını klinik ortamlarda değil, bir okul bölgesinde sorunlu/problem davranışlara sahip alt sosyo ekonomik düzeydeki Afrika kökenli ergen öğrencilerin havale edildiği bir merkezde geliştirmiştir (Nazlı, 2022). Çok kültürlü bakış açısı ile ele alındığında; yapısal aile terapisi kuramının sadece hasta aileler ile değil, alt sosyo ekonomik düzeydeki göçmen aileler ile çalışırken geliştirilmiş olması son derece kıymetlidir. Ayrıca, Minuchin’in problemlili ergenler ile çalışırken ‘*ev ziyareti*’ tekniğini kullandığı ve aileleri doğal ortamlarında gözlemeleme fırsatı bulduğu dikkate alındığında; yapısal aile terapisi kuramının gelişimsel, koruyucu-önleyici ruh sağlığı profesyonelleri tarafından kullanılmasının uygun olacağı söylenebilir.

Stratejik Aile Terapisi:

Bateson, Haley, Jackson, Weakland önemli temsilcileri olan stratejik aile terapisi şizofren ailelerin iletişim kalıplarını inceleyen ilk kuramlardan birisidir. Stratejik aile terapisinin pek çok kavramı (iletişim, kurallar, hiyerarşi, aile dengesi, döngüsel nedensellik) sistemik anlayışta benimsenen kuramın görüşleri özetle aşağıda verilmiştir (Gladding, 2015; Goldenberg ve Goldenberg, 1996; Nichols, 2017):

- Aile üyelerinden herhangi birinin davranışlarındaki bir değişiklik, ailedeki diğer kişilerin davranışları etkiler. Aile sibernetik bir sistemdir. Bu nedenle bir aile üyesi ‘hasta’ olarak damgalamak yerine sistemin patolojik olduğunu vurgular.

- Geçmişe değil ‘şimdi ve burada’ ailenin fonksiyonları ve siberetik ağlarına odaklanılır; *dijital* (mesajın tek bir anlamı olması) ve analogik (çelişkili, ikircikli ya da zıt mesaj biçimi) iletişim üzerinde durulur.
- Çifte bağ iletişimde bir aile üyesi diğerine birbiri ile çelişkili/zıt iki mesajı aynı anda göndermektedir.
- Ailede problem iletişim ağlarında (siberetik), hiyerarşisinde (yapısal) veya güç savaşı (fonksiyonel) nedeni ile ortaya çıkabilir.
- Aile hiyerarşisi çok önemlidir; kültüre göre benimsenmiş hiyerarşisi mevcuttur. Hiyerarşi bu kuramda “güç” anlamına gelir ve geleneksel olarak güç erkektedir. Sağlıklı ailelerde kendi bağlamına (yani kültürüne) uygun net bir hiyerarşi sistemi vardır.
- Sağlıksız aile yerine sağlıklı ailenin işlevlerine odaklanılmış; bireysel sıkıntılar “ailenin termometresi” olduğu kabul edilmiştir.
- Aile yaşam döngüsü, ailenin zaman içinde gelişimini betimlemek için kullanılan bir kavramdır. Genel olarak dört evresi vardır: Evli çiftler, küçük çocuklu aileler, ergenlik döneminde çocuğu olan aileler ve yetişkin çocuklu aileler.

Stratejik aile terapisini benimseyen aile psikolojik danışmanı Vavien karakterleri ile danışma yapacak olursa dikkate alması gereken sorular KUTU-3’de verilmiştir (Nazlı, 2020, s. 69).

KUTU-3:

Stratejik aile terapisini kavramlarına göre aile sisteminin değerlendirilmesinde kullanılabilecek sorular:

İletişim:

- ✓ Aile etkileşiminde çifte bağ/çifte mesaj var mı?
- ✓ Ailede iletişim dijital mi yoksa analogik mi?
- ✓ Aile üyeleri arasında negatif ve pozitif geribildirim örnekleri veriniz.
- ✓ Stratejik aile kuramına göre “uyarıcı ve tepki birbirine bağlıdır ve döngüseldir” varsayımını dikkate aldığınızda; Sevilay ile Celal, Celal ile Mesut arasındaki iletişimi değerlendiriniz. Örnek döngüleri belirtiniz.
- ✓ Stratejik anlayışa göre aile kapalı mı yoksa açık bir sistem mi?
- ✓ Aile içindeki döngüsel iletişim kalıplarına örnek veriniz.

Hiyerarşi:

- ✓ Ailede güç savaşı var mı? Güç sıkıntısına neden oluyor mu?
- ✓ Ailede hiyerarşi geleneksel olarak mı belirlenmiş? Ailenin reisi kim?
- ✓ Bu hiyerarşiyi diğer aile üyeleri kabul ediyor mu?

Aile fonksiyonu:

- ✓ Aile hangi gelişim evresinde?
- ✓ Ailede damgalanmış bir üye/şamaroğlanı var mı?
- ✓ Kurallar açık ve net mi?
- ✓ Ailede kuralları kim/ler ve nasıl belirliyor?
- ✓ Ailede problem sibernetik mi? Yani Celal-Sevilay, Celal-Mesut ve Sevilay-Mesut arasındaki iletişim ağında problem var mı?
- ✓ Ailede problem yapısal mı? Yani aile hiyerarşisinde problem var mı? Hiyerarşi-güç ailede probleme neden oluyor mu?
- ✓ Ailede problem fonksiyonel mi? Yani ailedeki üyeler (Celal-Sevilay ve Mesut) birbirini kontrol etmeye mi çalışıyor?

Stratejik aile terapisinde iletişim kavramı ön plana çıkmakta, aile sibernetik bir sistem olarak ele alınmaktadır (Gladding, 2012, 2015). Stratejik kuramın dediği gibi Celal-Sevilay ve Mesut arasında sürekli bir iletişim vardır ve bu iletişim anolojik iletişim olarak değerlendirilemez. Anolojik iletişim ya da çifte bağ olarak nitelendirilen iletişimde çelişkili/zıt mesajlar vardır, aile üyelerinin mesajlarının içeriği ile beden dilleri çelişmektedir. Ancak açık, net mesaj olarak nitelendirilen dijital iletişimi de sağlıklı kullanılmadığı; eşlerin birbirlerine ve çocuklarına kendilerini net ve açık iletmede zorluk yaşadıkları görülmektedir. İletişim her kuramda önemli bir kavramdır. Nazlı (2013), öğrenim düzeyi düşük kadınların eşleri ile iletişimlerinde kendilerini açıkça ifade edemediklerini belirlemiştir. Ayrıca, batı kültüründen farklı olarak toplulukçu kültürlerde bireylerin doğrudan, açık iletişim yerine dolaylı iletişimi tercih ettikleri; bunu betimlemek için de 'kızım sana söylüyorum gelinim sen anla' gibi deyimlerle ifade ettikleri anımsanmalıdır. Çok kültürlü perspektif ile, aile üyelerinin kendilerini yeterince açık ifade edememelerinin doğal olduğu ve bunun kültür kaynaklı olduğu söylenebilir.

Stratejik aile kuramına göre “uyarıcı ve tepki birbirine bağlıdır ve döngüseldir” varsayımını dikkate aldığımızda (Gladding, 2012, 2015); Sevilay ile Celal, Celal ile Mesut arasındaki döngüsel iletişimin gözlemlendiği kahvaltı sahnesinde (28:20-28:42 dakika) tüm aile üyelerinin, araba sahnesinde (27:55-28:15 dakika) baba

Celal ile Mesut'un ve milletvekilinin evinden dönüşte Vavien bağlama nedeni ile Celal ile Sevilay'ın arabadaki tartışmaları (30 dakika) eşler arasındaki etkileşim kalıplarının "uyarıcı-tepki" ilişkisi net olarak gözlemlenmektedir. Celal oğlu ve eşi ile iletişimde baskın bir dil kullanmakta, sürekli öfkeli ve suçlayıcı tarzı ile psikolojik şiddet uygulamakta; Sevilay ve Mesut ise sürekli savunmaya geçmekte ve koca/baba olarak Celal'in baskın tavrını pekiştirmektedir. Yani Sevilay'ın alttan alması, pasif kalması eşi Celal'in çok fazla yükselmesine; Celal'in suçlayıcı, eleştirici tarzı ise Sevilay'ın pasif olmasını karşılıklı olarak neden olmaktadır.

Ayrıca karşılıklı belirleyicilik ilkesi ve döngüsel etkileşim olarak aile üyelerinin etkileşim örüntülerinin birbirlerine bağlı olduğu, uyarıcı-tepki ilişkisinin karşılıklı olduğu dikkate alınmadan; Celal'in zorba, haksız olduğu ve Sevilay'ın mağdur olduğu değerlendirilmesi yapılmamalıdır. Aile psikolojik danışmanları 'hâkim gibi ailede kim haklı kim haksız, suçlu, kusurlu' ya da 'avukat gibi bir aile üyesini savunmaya' geçmemeli; aile danışmanlığının *tarafsızlık ve eşit mesafe etik ilkesini* dikkate alarak objektif tutumla aile gestaltını ele alabilmelidir (Nazlı, 2022). Nazlı (2013) araştırmasında öğrenim düzeyi düşük ev hanımlarının sorun çıktığında 'alttan' aldıkları eşlerine karşı pasif kaldığı belirlenmiştir. Çok kültürlü psikolojik danışma perspektifi ile, stratejik aile terapisinin ailenin sibernetik-döngüsel etkileşim kavramı "evrensel perspektif model" kapsamında değerlendirilebilir.

Stratejik aile terapisinin literatüre kazandırdığı bir diğer önemli kavram *hijerarşi/güç* kavramıdır. Sağlıklı ailelerin kendi bağlamına (yani kültürüne) uygun net bir hiyerarşinin olduğu belirtilir (Nazlı, 2022). Kuramda aile hiyerarşisinin belirlenmesinde kültüre açıkça vurgu yapılması, çok kültürlü perspektifin önemsendiğini göstermektedir. Vavien filminde hiyerarşinin Celal'de olduğu ve Sevilay ile Mesut'un bunu benimsediği anlaşılmaktadır. 2001 yılında Türk Medeni Kanunu'nda (TMK) yasal olarak erkek eşin "koca birliğin reisidir" ifadesi kaldırılarak, "eşlerden her biri ortak yaşamın devamı süresince ailenin sürekli ihtiyaçları için evlilik birliğini temsil eder" hükmü getirilmiştir (Resmî Gazete, 2001). Nazlı'nın (2013) evli kadınlar ile yaptığı nitel çalışmasında öğrenim düzeyi düşük kadınların kocalarını 'aile reisi' olmasını benimsedikleri belirlenmiştir. Her ne kadar TMK ailenin hiyerarşisinde eşlerin her ikisini yani Minuchin'in ifadesi ile eş/ebeveyn alt sistemine verse de, kültürel olarak Orta Karadeniz-İç Anadolu kültüründe geleneksel ailelerde 'kocanın aile reisi' olarak kabul edildiği söylenebilir.

Stratejik aile terapisinde sağlıklı ailenin işlevsel yapısı daha fazla önemsenmiş; kuralların açık ve net olduğu, işlevsizliğin bir bireye yüklenemeyeceği ve damgalanamayacağı belirtilir. Vavien ailesinin ergen çocuklu aile yaşam döngüsünde olduğu, kural ve rollerin geleneksel olarak belirlendiği gözlemlenmektedir. Stratejik aile terapisinde ailede problem üç şekilde (sibernetik, yapısal, fonksiyonel) oluştuğu görüşü dikkate alındığında; Vavien filmindeki ailenin iletişim kuramadıkları dolayısı ile işlevsizliğin kaynağı sibernetik olduğu anlaşılmaktadır. Nazlı'nın (2013) araştırmasında eşlerin öğrenim düzeyi arttıkça problemlerini konuşarak çözdükleri, öğrenim düzeyi düşük eşlerde iletişimin azaldığı kocanın aile reisliğinin benimsendiği belirlenmiştir. Çok kültürlü perspektife açıkça vurgu yapan stratejik aile terapisinin kavramları, Türkiye'de yaşayan ailelerin sistemleri değerlendirilirken yararlanılabilir.

İnsancıl Aile Terapisi:

İnsancıl aile terapisi kuramı 1960'larda hümanistik varoluşçu akımın gelişimiyle ortaya çıkmıştır. Bu terapidde ağırlıklı olarak Carl Rogers'ın birey merkezli terapisinin izleri görünür. Uzun yıllar öğretmenlik yapan ve ardından sosyal çalışma alanında çalışan Virginia Satir, özellikle Rogers'ın görüşlerini benimsemiş ve sistemik terapilere aktarmıştır. İnsancıl aile terapisinin kuramın görüşleri özetle aşağıda verilmiştir (Berksun ve Sayar, 2013; Fenell ve Weinhold, 1989; Gladding, 2015; Goldenberg ve Goldenberg, 1996; Şenol Durak ve Fıfıloğlu, 2007):

- Aile içinde “atmosfer/ortam” çok önemlidir. Sağlıklı aile, bireylerin gelişimini ve yaşantılarını destekleyen ailedir. Aile üyeleri birbirlerini dinlerler, saygı gösterirler, sevdiklerini ve değer verdiklerini hissettirirler. Sevgi, özgürce verilir ve alınır.
- Aile üyeleri birbirlerine karşı açık ve samimidir. Aile içinde korkular, kırgınlıklar, kırgınlıklar vb. rahatça konuşulabilir.
- Aile içinde hiyerarşi, kuşaklar arasında sınırların gerekliliği vurgulanır. Ancak esneklikte önemsenir.
- Satir'in temel kavramı “*kendilik değeri/benlik saygısı*”dır. Ebeveynler çocuklarının benlik gelişiminde önemli bir role sahiptir. Ebeveynlerin benlik kavramlarının yeterliliği, onların çocukları ile ilişki kurma şekillerini etkiler. Ebeveynlerin kendilerine saygı ya da kendini kabul

etme düzeyi, çocuklarının davranışlarını kabul etme düzeyi ile ilişkili olduğu belirtilmektedir.

- Satir'in en önemli kavramı olgunluk ve kendine saygıdır. Bireylerin ailelerinden özerk olması gerekir. Bireysel gelişimde “akıl-beden-duygu” üçgeni önemlidir ve bu üçgen terapötik parçalar partisi olarak adlandırılır.
- Ailede problem bireylerin “*kendini gerçekleştirme*” ihtiyacı doyuma ulaştırılmadığı zaman ortaya çıkar. Aile üyelerinin kendilerini gerçekleştirme eğilimlerinde özgürlük varsa, aile etkili ve *tam olarak işlev* yapabilir.
- Aile üyeleri aile içinde duygularının farkında değildir ve duygularını bastırırlar. Duygular ifade edilmezse *duygusal ölüm* gerçekleşir ve aile üyeleri birbirlerinden uzaklaşırlar.
- Sağlıklı ailede iletişim açık, kendilik değeri yüksektir, kurallar esnek ve insancadır. Sağlıklı aile mükemmel değildir ancak iletişimleri açıktır. Sağlıklı aile toplumla bağ kurmaya açıktır ve umutludur.
- Bireyler stresli olduklarında 4 temel problemlilik iletişim örüntülerinden birine başvurabilirler: Sakinleştirici, suçlayıcı, akılcı ve patavatsız.

İnsancıl aile terapisini benimseyen aile psikolojik danışmanı Vavien karakterleri ile aile danışma yapacak olursa dikkate alması gereken sorular KUTU-4’de verilmiştir (Nazlı, 2020, s. 75).

KUTU-4:

İnsancıl aile terapisini kavramlarına göre aile sisteminin değerlendirilmesinde kullanılabilecek sorular:

Aile Atmosferi:

- ✓ Rogers’a göre Celal-Sevilay ve Mesut’un içinde bulunduğu aile atmosferi nasıl?
- ✓ Rogerian perspektiften irdelediğinizde; Celal’in kendisine koşulsuz olumlu saygı ile oğlu Mesut’a karşı gösterdiği koşulsuz olumlu saygı arasındaki ilişkiyi nasıl değerlendirirsiniz?
- ✓ Aile üyelerinin “gelişim ve yaşantılarını” destekleyecek bir ortam mevcut mu? Celal’in gelişimini kısıtlayacak bir engel var mı? Sevilay’ın gelişimini kısıtlayacak bir engel var mı? Mesut’un gelişimi için neler yapılıyor?
- ✓ Aile üyelerinin gelişimi için teşvik ve destek var mı?
- ✓ Sevilay-Celal ve Mesut’un kendilik değeri/özsaygısı nasıl?

- ✓ Ebeveynler çocukları için nasıl aile ortamı yaratıyor? Ebeveynler Mesut'un benlik değerini, özsaygısını nasıl etkiliyor?
- ✓ Aile tam olarak işlev yapabiliyor mu?

Ailede Duygular:

- ✓ Aile üyeleri duygularının farkında mı? Bunu nasıl anlarız?
- ✓ Aile üyeleri duygularını bastırıyor mu? Örnek veriniz?
- ✓ Ailede 'duygusal ölüm' var mı? Bunu nasıl anlarız?
- ✓ Aile üyeleri (Sevilay – Celal arasında; Sevilay – Mesut arasında ve Celal – Mesut arasında) arasında duygu paylaşımı, empati var mı?
- ✓ Sevilay-Celal ve Mesut duygusal çeşitliliğe sahip mi?

İletişim türleri:

- ✓ Sevilay-Celal ve Mesut hangi dili baskın kullanıyor?
- ✓ Suçlayıcı iletişimi kim daha baskın kullanıyor? Örnek iletişim mesajı veriniz.
- ✓ Akılcı iletişimi kim daha baskın kullanıyor? Örnek iletişim mesajı veriniz.
- ✓ Sakinleştirici iletişimi kim daha baskın kullanıyor? Örnek iletişim mesajı veriniz.
- ✓ Patavatsız iletişimi kim daha baskın kullanıyor? Örnek iletişim mesajı veriniz.

İnsancıl aile terapisinin Carl Rogers'ın görüşlerinden etkilenmiş olması, onun 'fenomenojik' bakış açısının aile sistemine dolayısı ile "birey ve ailenin kendine özgü doğasını anlama çabası" çok kültürlülük anlayışına uygun olarak değerlendirilmektedir (Corey, 2001). KUTU-4 incelendiğinde, kuramın aile ortamı ve aile atmosferine yapılan vurgu ön plana çıkmaktadır. Aile ortamında bireylerin kendilerini ifade edebilmeleri, kişisel gelişimlerinin desteklenmesi, aile üyelerinin "tam olarak işlev" yapabilmesi (Goldenberg ve Goldenberg, 1996) ön plana çıkmaktadır. Vavien filminde aile atmosferi değerlendirildiğinde özellikle Sevilay ve Mesut'un kendilerini ifade edemedikleri anlaşılmaktadır. Özellikle Celal'in eşini ve oğlunu eleştirdiği sahneler incelendiğinde (kahvaltı sahnesi 28:20- 28:42 ve arabada baba-oğul diyalogu 29:46-30-23) Sevilay ve Mesut'un kendini ifade edemedikleri değerlendirilmektedir. Aile üyelerinin gelişimini desteklenip desteklenmediği incelendiğinde; eşlerin kendi gelişimlerine ve çocukları Mesut'a yönelik bir çabasına rastlanılmamıştır. Nazlı (2013) araştırmasında katılımcılara "aile üyelerinin kişisel gelişimleri destekleniyor mu?" sorusu yöneltilmiş; öğrenim düzeyi düşük ve orta gelir grubundaki ailelerde yetişkinlerin kendi kişisel gelişimlerine odaklanmadıkları ancak çocuklarının gelişimlerini önemsedikleri, öğrenim düzeyi arttıkça yetişkinlerin kendi kişisel gelişimlerini önemsedikleri belirlenmiştir.

Ancak, çok kültürlü psikolojik danışma perspektifinden ele alındığında, kuramın *kendilik değeri, benlik saygısı, kendini gerçekleştirme, tam insan, akıl-beden-duygu üçgeni* gibi kimlik odaklı kavramların ABD kültüründen, batı bireyci kültürel değerlerden etkilendiği ve evrensel olarak farklı kültürlere uyarlarlarken dikkatli olmanın yararlı olacağı söylenebilir. Şahan ve Akbaş (2018) insanların bireysel kimliklerinin hem yaşadıkları grubun kimliğinden ve hem de evrensel kimlikten etkilendiğini belirtir. Vavien filmindeki çekirdek ailenin evrensel kültürden sınırlı etkilendiği, alt-orta alt sosyoekonomik düzeydeki ailelerin daha çok yaşadıkları grubun kimliğini benimsedikleri söylenebilir.

İnsancıl aile terapisi bireylerin aile içinde duygularının farkında olmadıkları, bundan dolayı duygularını bastırdıkları varsayımına dayanır. Satır'e göre aile üyeleri duygularını fark etmez ve bunu ifade edemezlerse 'duygusal ölüm' gerçekleşir ve aile üyeleri birbirinden uzaklaşır (Berksun ve Sayar, 2013; Goldenberg ve Goldenberg, 1996; Nichols ve Schwartz, 1998). Vavien filminde ailede temel sorunun iletişim olduğu ve duygularını ifade edemeyen aile üyelerinin birbirlerinden uzaklaştığı; Celal'in iş dışında erkek arkadaşları ile gece alemlerinde olması ve evden uzak kalması, Sevilay'ın evde yalnız kaldığı sahnelerin fazlalığı, oğul Mesut'un nerede olduğunu ebeveynlerinin bilmemesi değerlendirildiğinde Satır'in duygusal ölüm olarak nitelendirdiği kavramın bu ailede olduğu anlaşılmaktadır.

Satır'in bir diğer katkısı ailede işlevsiz iletişim kalıplarıdır. Bireyler stresli durumlarda dört işlevsiz iletişim tarzını (suçlayıcı, sakinleştirici, patavatsız, akılcı) kullanır (Şenol- Durak ve Fıfıloğlu, 2007; Goldenberg ve Goldenberg, 1996; Gladding, 2015). Vavien filminde Sevilay ve Mesut'un sakinleştirici, Celal'in ise suçlayıcı iletişim tarzını benimsediği anlaşılmaktadır (baba ile oğlunun el yıkama ile ilgili diyalogu 12:25-13:00, baba ile oğlunun mobiletten düşmesi ile ilgili diyalogu 27:55-28:15, tüm aile üyelerinin birlikte olduğu kahvaltılık sahnesi 28:20-28:42, arabada baba-oğul diyalogu 29:46-30:23, Sevilay'ın komşusu ile fırındaki diyalogu 30:38-31:01). Aile sosyal ilişkilerin yoğun olduğu bir birimdir ve insancıl aile kuramının iletişim/etkileşim odaklı olduğu değerlendirildiğinde, çok kültürlü perspektif ile farklı kültürlerde aileler ile çalışırken kuramdan yararlanılabileceği değerlendirilmektedir. Nazlı (2013) araştırmasında düşük öğrenim düzeyinde ev hanımların aile içinde sorunların büyümemesi için pasif kaldıkları ve alttan almayı tercih ettikleri, sakinleştirici dil kullandıkları belirlemiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Anadolu coğrafyasının kadim geçmişi ve kültürel zenginliği; çok kültürlü aile psikolojik danışmasında, danışan aile ve aile psikolojik danışmanının niteliklerinin çeşitliliği sunulan hizmetin kalitesinde önemli bir faktör olarak ele alınmasını gerektirmektedir. Çok kültürlü aile psikolojik danışmanlığında birbirleri ile karşılıklı etkileşim halinde olan iki taraf vardır. Birincisi, *danışan aile* olup onun kendine özgü 'biricik' nitelikleri (aile biçimi, ailenin yaşam döngüsü, ekonomik düzey, meslekleri, yaş, cinsiyet, yetiştiği kök ailenin değerleri, ikamet ettiği yaşam bölgesinin aile değerleri, etnisite, din/mezhep, siyasi görüş, iç-dış göç öyküsü gibi) ve 'evrensel' nitelikleri (ailenin kültürler üstü meta özellikleri) danışma sürecini etkileyen kültürel değerleri olarak dikkate alınır. İkincisi, *aile psikolojik danışmanı* olup onun 'bireysel' nitelikleri (yaş, cinsiyet, din/mezhep, siyasi yönelim, sosyoekonomik düzeyi, karakter özellikleri, kök ailesindeki değerler, evli/bekar kimliği, yaşam felsefesi, yetiştiği ve yaşadığı coğrafi bölgenin aile değerleri, iç-dış göç öyküsü gibi) ve 'mesleki' nitelikleri (lisans ve lisans üstü eğitimi, sertifikaları, süpervizyon desteği, çalışma alanı, tecrübesi, benimsediği kuramlar, birincil-ikincil ya da üçüncül ruh sağlığı yetkinliği gibi) danışma sürecinin odağında yer alır.

Aile psikolojik danışmanlarının mesleki nitelikleri arasında benimsedikleri kuram/lar ve bu kuramları çok kültürlü perspektif ile uygulama bilgi, beceri ve yetkinliği yer alır. Aile terapisi kuramlarının hangi ülkede, hangi ortamlarda (hastane, okul, danışma merkezi) geliştirildiği ve kuramcılarının mesleki kimliklerinin (psikiyatrist, klinik psikolog, psikolog, psikolojik danışman, sosyal çalışmacı) ve mesleki yetkinliklerinin (birincil önleme, ikincil önleme, üçüncül önleme) dikkate alınması da son derece önemlidir. Bu çalışmada çok kültürlü perspektif ile dört temel sistemik kurama (psikoanalitik aile terapisi, yapısal aile terapisi, stratejik aile terapisi ve insancıl aile terapisi) dayanarak, aile psikolojik danışmanlarının hizmet sundukları ailelerin sistemlerini nasıl değerlendirecekleri Vavien filmi analizi ile somutlaştırılarak sunulmuştur.

Farklı kültürel ortamlarda geliştirilen aile terapisi kuramlarının Türkiye'de kullanımı, çok kültürlü perspektif ile mümkündür. Batı bireyci aile değerlerinde, Avrupa-Amerika kültüründe geliştirilen aile terapisi kuramlarının (Corey, 2008; Ginter, Roysircar ve Gerstein, 2022; Gladding, 2015) kullanımında kültürel öğeler dikkate alınarak köklü kuramlardan yararlanılabilir. Aile psikolojik danışmanları hem kendi hem de hizmet sundukları ailelerin kültürünü bilmeleri ve batı kaynaklı kuramları çok kültürlü perspektif ile yorumlayabilmeleri

önemlidir. Ailenin evrensel bir kurum olduğu ve biricik doğası dikkate alınarak, çok kültürlü perspektif ile “*biriciklik ile evrensellik doğası dengelenerek*” temel sistemik kuramlardan yararlanılabilir. Bunun için aile psikolojik danışmanlarına şunlar önerilebilir:

- Batı kültürü ben odaklıdır; bireylerin 18 yaşından itibaren kendi kararlarını vermesi, sorumluluklarını üstlenmesi beklenilmekte ve bunun olgunluk göstergesi olduğu benimsenmektedir. Bu bakış açısı içinde tasarlanan kuramların aile üyesi olarak bireylerin “kimlik” gelişimi ile ilgili kavramları bu kapsamda değerlendirilmelidir. Dolayısı ile Bowen’ın ‘*benliğe farklılaşma*’ kavramı; Satir’in ‘*kendilik değeri, benlik saygısı, tam insan, akıl-beden-duygu üçgeni*’ Türkiye’de yaşayan ailelerin sistemlerini değerlendirirken dikkatli olunmalıdır. Aile bağlarının güçlü, çekirdek aile-kök aile ilişkisinin önemsendiği ailelerde bu kavramların kullanımı çok kültürlü perspektife göre uygun değildir.
- Yapısal aile terapisi ile stratejik aile terapisi kuramlarında “kimlik” odaklı bir kavram ön plana çıkmamakta, bu kuramlar daha çok ailenin iç etkileşim örüntülerine ağırlık vermektedir. Dolayısı ile bu kuramların kavramları Türkiye’de aileler ile çalışırken kullanımı daha elverişlidir.
- Bowen’ın ‘*üçgen*’ kavramı ailenin iç örüntüsünü betimlediği için ve geçmiş kuşaktan yani kök aileden kültürel davranış kalıplarının aktarımına odaklanan ‘*kuşaklar arası aktarım*’ kavramı çok kültürlülük anlayışına uygun olduğu için kullanımı uygundur.
- Aile sisteminin iç dinamiklerini açıklayan kavramların sistemik kuramların *köklü kavramları* olduğu değerlendirilmeli; bu kavramların ‘evrensel kabuller’ olarak ele alınması yararlı olacaktır. Yapısal aile terapisinin aile yapısı, alt sistemler, sınırlar, kurallar, hiyerarşi, güç-gruplaşma ve koalisyon gibi temel kavramları; stratejik aile terapisinin kurallar, hiyerarşi, aile dengesi, döngüsel nedensellik kavramları köklü kavramlardır ve aile terapilerinin temel kavramları olarak benimsendiği unutulmamalıdır.
- Türkiye gelenek göreneklerini sürekli güncelleyen; globalleşen dünya ile daha fazla etkileşim içine giren, özellikle internet ve bilişim teknolojisi ile batı kültürünün aile değerlerine benimsemeye başlayan genç kuşaklara sahip bir ülkedir. Özellikle eğitim düzeyi yüksek, “Y ve Z kuşağı” olarak nitelendirilen aileler ile çalışırken Bowen’ın benliğe farklılaşma’ kavramı; Satir’in ‘kendilik değeri, benlik saygısı, tam insan, akıl-beden-duygu üçgeni’ kavramlarından yararlanılabilir.

- Öğrenim düzeyi yüksek, yeniliklere ve bireysel gelişime önem veren aileler ile çalışırken Virginia Satir'in kuramı daha işlevsel olacaktır. Rogers'ın insana bakışını sistemik kurama taşıyan Satir'in kavramları üst-üst orta sosyoekonomik düzeydeki aileler ile çalışırken yararlanılabilir.
- Salvador Minuchin ve Virginia Satir'in mesleki yetkinlikleri farklı olsa da, kuramlarını geliştirirken okullarda çalışmış olmaları ve 'ev ziyaretleri' ile velileri/aileleri doğal ortamlarında gözlem yapma fırsatlarının olması, orta-alt sosyoekonomik aileler ve göçmen aileler ile çalışmalarını alana çok kültürlülük açısından da destek sunmaktadır.
- Minuchin ve Satir'in okullarda (öğrenci ve ailesi) çalışmış olması birincil ve ikincil önleme düzeyinde çalışan, bir diğer ifade ile gelişimsel koruyucu-önleyici ruh sağlığı profesyoneli olan aile psikolojik danışmanlarının yapısal aile terapisi ve insancıl aile terapisinden yararlanmasını olanaklı kılmaktadır.
- Ayrıca, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik (PDR) lisans ve lisans üstü programlarında Carl Rogers'ın kuramı ağırlıklı yer alması, PDR kökenli aile psikolojik danışmanları için insancıl aile terapisi kuramının elverişli olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmanın sınırlılığı Vavien filmi analiz edilerek yapılmış olmasıdır. Vavien filmi Karadeniz- İç Anadolu kültüründe, orta-alt orta sosyoekonomik düzeyde, üç kişilik çekirdek aile yapısındaki bir ailenin yaşam öyküsünü ele almaktadır. Türkiye zengin kültürel derinliği, kadim geçmişi olan ve aynı zamanda genç nüfusu, dijitalleşme ve sosyal medya ile global kültüre açıklığı değerlerini sürekli güncellemektedir. Aileler ile çalışan ruh sağlığı profesyonelleri için farklı aile yapılarında, Anadolu'nun diğer bölgelerinde, farklı eğitim ve sosyoekonomik düzeylerindeki aile öykülerini ele alan filmler analiz edilebilir.

Teşekkür: Eserini lisans ve lisans üstü derslerimde kullanma iznini veren Vavien filminin senaristi ve başrol oyuncusu takdir ettiğim güzel sanatçımız Engin GÜNAYDIN'a çok teşekkür ediyorum.

KAYNAKÇA

- Başbuğ, A. (1995). Metropolitan aile ilişkilerinde değişen cinsel roller. *Aile Kurultayı*. Ankara: Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Berksun, O. ve Sayar, G. H. (2013). *Aile ve Eş Terapileri*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Bektaş, D. Y. (2006). Kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlikleri ve psikolojik danışman eğitimindeki yeri. *Ege Eğitim Dergisi*, 1, 43-59.
- Bowen, M. (1981), Therapy in the Practice of Psychotherapy, Berenson, G. ve White, H. (Ed). *Annual Review of Family Therapy*. New York: Human Sciences Press.
- Bronfenbrenner, U. (2005). *Making Human Beings Human*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Corey, G. (2008). *Psikolojik danışma, psikoterapi kuram ve uygulamaları* (Ergene, T. Çev.). Mentis Yayınları.
- Erdur-Baker, O. (2007). Psikolojik danışma ve kültürel faktörler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik*, 3(27), 109-122.
- Fenell, D., and Weinhold, B. (1989). *Counseling Families*. Colorado: Love Pub. Com.
- Gladding, S.T. (2015). *Aile Terapisi Tarihi Kuram ve Uygulamaları*. (İ. Keklik ve İ. Yıldırım Çev. Editörleri), Ankara: PDR Derneği Yayınları.
- Ginter, E.J., Roysircar, G. ve Gerstein, L.H. (2022). *Psikolojik Danışma ve Psikoterapi Kuramları ve Uygulamaları*. (Baştemur, Ş. ve Kurşuncu, M.A. çev.), Ankara: Nobel Yayınları.
- Goldenberg, I., and Goldenberg, H. (1996). *Family Therapy*. Fourth Edition, Brooks/cole Pub. Com.
- Haley, J. (1988). *İletişim*. (Uzunöz, A. çev.), Ankara: Çark Kitabevi.
- Hofstede, G., Hofstede, G. J. and Minkov, M. (2010). *Cultures and Organizations. Software of the Mind: Intercultural Cooperation and Its Importance for Survival*. Third Edition, McGraw Hill.
- Kalk, C. (1985). Family counselling interventions: Understanding family systems and the referral process, *Intervention in School and Clinic*. Vol. 28, 4.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). *Kültürel Psikoloji Kültür Bağlamında İnsan ve Aile*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kağnıcı, D.Y. (2013). Çok kültürlü psikolojik danışma eğitiminin rehberlik ve psikolojik danışmanlık lisans programlarına yerleştirilmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5, (40), 222-231.
- Kararımak, O. (2008). Çok kültürlülük, kültürel duyarlılık ve psikolojik danışma. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(29), 115-126.
- Martin C. (1994). The female voice: Application to Bowen's family systems therapy, *Journal of Marital and Family Therapy*. vol. 20,1.
- Minuchin, S. (1981). Constructing A Therapeutic Realty (Brenson, G. ve White, H. Ed.). *Annual Review of Family Therapy*. New York: Human Sciences Press.

- Minuchin, S., Lee, W.Y., and Simon, G.M. (2006). *Mastering Family Therapy*. 2th edition, New Jersey: John Wiley& Sons Inc.
- Nazlı, S. (2013). Evli kadınların aile sistemlerini algılayışları. *AÜ Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 46,1, 417-437.
- Nazlı, S. (2020). Temel sistemik kuramlar. *Evlilik ve Aile Psikolojik Danışmanlığı, 1. Baskı*. (Ed. S. Nazlı), s. 50-81, Ankara: Anı Yayınevi.
- Nazlı, S. (2022). *Aile Danışmanlığı, 17. Baskı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Nichols, M. P. (2017). *Aile Terapisi*. (Gündüz, O. Çev.) Ankara: Kaknüs yayınları
- Nichols, M., and Schwartz, R. (1998). *Family Therapy*. 4. Edition, Boston: Allyn and Bacon.
- Resmî Gazete. (2001) Türk Medeni Kanunu, Sayı:24607.
- Şahan, B. ve Akbaş, T. (2018). Kültürel olarak farklı ailelerle psikolojik danışma ve Türk aile yapısında kültürün rolü. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 46, 217-239.
- Şenol Durak, E. ve Fışlıoğlu, H. (2007). Film analizi yöntemi ile virginia satir aile terapisi yaklaşımına bir bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, 10, 20, 43-62.
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2021). Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2021. Ankara: TC Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Türkiye İstatistik Kurumu, erişim: <http://www.tuik.gov.tr>
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, (2016). Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2016, Ankara: T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Erişim: www.aile.gov.tr.
- Türkçapar, N. (1991). Aile ruh sağlığı ve normaldışı davranışlar, *Türkiye Aile Yıllığı*. Ankara: Aile Araştırma Kurumu.
- Yeşilyaprak, B. (2013). Mesleki Rehberlik ve Kariyer Danışmanlığı, 4. Baskı. Ankara: Pegem Yayınları.

Extended Abstract

The first theories in the field of family therapy were developed in the 1960s-70s in the cultural values of the United States (USA), mostly in clinical settings and by psychiatrists. Basic systemic theories guide family counselors' evaluation of the family system. The ability of family counselors to transfer the multicultural perspective and the view of the family system of basic theories to the field of developmental, protective-preventive family counseling is an important indicator of their professional competence (Nazlı, 2020). In this study, based on four basic systemic theories (psychoanalytic family therapy, structural family

therapy, strategic family therapy and humanistic family therapy) with a multicultural perspective, how family counselors will evaluate the systems of the families they serve is presented with the analysis of the Vavien film.

Summary of Vavien Movie:

In this study, the first 30 minutes of the movie Vavien, whose script was adapted from a real-life story, were analyzed. The movie Vavien, whose screenplay was written by Engin Günaydın and was released in 2009, deals with the story of a three-person nuclear family in the middle-lower middle-income group in Erbaa in Tokat. The character of Celal is in his 40s, probably a high school graduate, works as a tradesman in a small electrician's shop with his older brother, is married, and has one child. The character of Sevilay is between 35-40 years old, housewife, possibly secondary or high school graduate, married and has one child. The only child of the nuclear family, 13-14 years old, is the character of Mesut. In the movie, the family is in a traditional structure: The economic needs are done by the father and the housework is done by the mother, the head of the family is male, the father who uses angry and accusatory language, the mother who tries to calm him down, the mother who tries to protect her son against his father but does not know what her son is doing.

Psychoanalytic Family Therapy:

While evaluating the system of the family that lives with the traditional values in Tokat, one must be careful in Bowen's concept of 'differentiation into self'. When considered from a multicultural perspective, it is considered that it would not be appropriate to integrate this concept, which reflects the individualist and individual-oriented perspective of the US culture into the traditional family structure of Turkey.

In Bowen's perspective, another popular concept that can be used to evaluate the family system is the 'triangle'. When looking at the nuclear family in the movie Vavien, when stress occurs between Celal and Sevilay, it is checked whether a triangle is formed with a third person or object/activity. Since the triangle is not a feature that requires it to be considered as a concept valid only for families living in the US culture, the concept of triangle can be used when evaluating the systems of families in Turkey.

Another key concept of Bowen's theory is the intergenerational transmission process. Bowen's concept of intergenerational transmission is a concept suitable for a multicultural perspective. It is used to describe the process of transferring

family values and rituals of each culture from generation to generation. It is understood that Sevilay grew up in a family whose father figure was dominant, and in her own family he bowed to his husband Celal just like her mother. The next generation, Mesut, is treated similarly (emotional reflection process). It can be said that Mesut was brought up in a father-dominated family environment, just like his mother, and in this way, dysfunctional behavior patterns were transferred from generation to generation.

Structural Family Therapy:

It is possible to adapt Minuchin's basic concepts (family structure, subsystems, boundaries, rules, hierarchy, power-grouping and coalition) to the family system in Vavien. The traditional core family in Turkey, consisting of Celal-Sevilay and Mesut, reflects the Black Sea-Mid Anatolian culture. It is understood that there is a family structure consisting of middle-lower middle socioeconomic level, small shopkeeper father and housewife mother, and adolescent children with average academic achievement. Father Celal is responsible from the economic needs of the house, Sevilay the mother does the housework, and the son Mesut do simple houseworks such as buying bread. It is understood that they have adopted the roles and rules in the traditional family profile.

In the movie Vavien, it is understood that the nuclear family has been able to establish the balance of 'open-closeness' to the external system, that is, to the social environment. It is observed that family members interact with their social environment and interact harmoniously with the social environment. Although Minuchin does not emphasize "culture", the harmony and mutual interaction of the family with the social environment is suitable for the multicultural perspective.

There are three basic subsystems in the family: the spouse subsystem, the parent subsystem, and the child subsystem. When evaluating based on Minuchin's (1981) features that subsystems should have, it is understood that this family is in a 'disconnected' structure, especially the spouse and parent subsystems are dysfunctional, the spouses have very limited interaction with each other and cannot meet each other's needs.

Strategic Family Therapy:

We can apply many concepts of strategic family therapy (communication, rules, hierarchy, family balance, circular causality) to the nuclear family in Vavien. As the strategic theory says, there is a constant communication between Celal-

Sevilay and Mesut, and this communication cannot be considered as analogical communication. However, digital communication, which is described as a clear message, is not used properly. It is seen that spouses have difficulty in communicating themselves clearly and clearly to each other and to their children.

Another important concept that strategic family therapy brought to the literature is the concept of hierarchy/power. It is stated that healthy families have a clear hierarchy appropriate to their context (ie culture) (Nazlı, 2022). In Vavien, it is understood that the hierarchy is in the father Celal and that the mother Sevilay and son Mesut adopted it. It is observed that the Vavien family is in the family life cycle with adolescent children, and the rules and roles are traditionally determined. Considering the view that the problem in the family occurs in three ways (cybernetic, structural, functional) in strategic family therapy, it is understood that the source of dysfunction is cybernetic because the family in the movie Vavien cannot communicate.

Humanistic Family Therapy:

The fact that humanistic family therapy was influenced by Carl Rogers's views, his 'phenomenological' perspective on the family system, and therefore the "effort to understand the unique nature of the individual and the family" is evaluated in accordance with the multicultural understanding. Humanistic family therapy is based on the assumption that individuals are not aware of their emotions in the family and therefore suppress their emotions. In the movie Vavien, it is understood that the main problem in the family is communication and the family members who cannot express their feelings distance themselves from each other and the concept that he describes as emotional death is in this family.

Another contribution of Satir is dysfunctional communication patterns in the family. Individuals use 4 dysfunctional communication styles (accusing, calming, tactless, rational) in stressful situations. It is understood that Celal used the accusatory language dominantly, while Sevilay and Mesut used the calming language.

Conclusion and Suggestions:

The use of family therapy theories developed in different cultural environments in Turkey is possible with a multicultural perspective. In other words, considering the uniqueness and universality nature of families, basic family therapy theories developed according to Western values can be utilized.

The limitation of this study is that it was made by analyzing only one movie. The movie Vavien deals with the life story of a family of three in the middle-lower middle socioeconomic level, in the middle Anatolian culture. Turkey is constantly updating its values with its rich cultural depth, ancient past and at the same time young population, its openness to global culture with digitalization and social media. For mental health professionals working with families, films dealing with family histories in different family structures, other regions of Anatolia, and different educational and socioeconomic levels can be analyzed. As a result, while psychoanalytic, structural, strategic and humanistic family therapy theories, which are characterized as deep-rooted family therapy theories, provide services to families in Turkey, their identity-oriented concepts (such as differentiation to self, self-worth, full human) can be used with caution.

Yazarlar Hakkında / About Authors

Prof. Dr. Serap NAZLI, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi. E-posta: serapnazli68@gmail.com

Prof. Dr. Serap NAZLI, Ankara University Faculty of Educational Sciences. E-mail: serapnazli68@gmail.com

Çıkar Çatışması / Conflict of Interest

Çıkar çatışması yoktur.

There is no conflict of interest.

Fonlama / Funding

Herhangi bir fon desteği alınmamıştır.

No funding has been received.

ORCID

Serap NAZLI <http://orcid.org/0000-0002-8875-7926>